
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ РЕАДМІСІЇ ОСІБ

INTERNATIONAL LEGAL INSTITUTE OF READMISSION OF PERSONS

Світлана Олійник¹

*Консультативна місія Європейського Союзу в Україні
(Володимирський узвіз, 4-В, м. Київ, Україна, 01001)*

Svitlana Oliinyk

*European Union Advisory Mission Ukraine
(4-V, Volodymyrskyi Uzviz, Kyiv, Ukraine, 01001)*

Отримано: 09.05.2021. Затверджено: 20.06.2021

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена розгляду проблеми розвитку міжнародно-правового інституту реадмісії осіб у доктрині та практиці міжнародного права. Окреслено, що міжнародно-правовий інститут реадмісії осіб є самостійним інститутом у системі міжнародного права, частиною галузі міжнародного міграційного права. Дослідженням визначено, що цей інститут становить собою відокремлену сукупність принципів і норм, створених державами як суб'єктами міжнародного права, покликаних регулювати міжнародні відносини у сфері приймання-передавання або транзитного перевезення нерегулярних мігрантів. Цьому інституту притаманний інтелектуально-вольовий зміст (фактична й юридична однорідність і наявність специфічної загальної групи понять) та самостійний вплив на однорідну групу міжнародних відносин, що ним регулюються, за допомогою специфічного інститутивного методу регулювання. До його структури входять норми інших базових галузей міжнародного права, таких як міжнародне право захисту прав людини, міжнародне інформаційне право, право міжнародних договорів тощо, а також норми інших, вторинних для неї галузей внутрішньодержавного права (адміністративного, конституційного, інформаційного тощо), що стосуються приймання-передавання або транзитного перевезення осіб, які відповідно до законодавства держави-передавача нелегально прибули або перебувають на її території.

Ключові слова: реадмісія осіб; нерегулярна міграція; міжнародне співробітництво; управління міграцією.

¹ кандидат юридичних наук; orcid 0000-0002-9853-4056; e-mail: swift2007@ukr.net

ABSTRACT

The Article is devoted to consideration of a problem of development of the international legal institute of readmission of persons in the doctrine and practice of the international law. It is defined that the international legal institute of readmission of persons is an independent institute in the system of the international law, a part of the international migration law. The research determines that this institute constitutes a separate set of principles and norms established by the States as subjects of the international law called to regulate international relations in the area of reception-transfer or transit transportation of irregular migrants. This institute is characterized by the intellectual and volitional content (factual and legal homogeneity and the presence of a specific general group of concepts) and independent influence on the homogeneous group of international relations governed by it, using a specific institutional method of regulation. Its structure includes norms of other basic branches of the international law, such as international human rights law, international information law, law of international treaties etc., as well as norms of the other secondary branches of domestic law (administrative, constitutional, informational law etc.) concerning the reception-transfer or transit of persons who, in accordance with the legislation of the transferring State, have arrived illegally to or stay in its territory.

Key words: readmission of persons; irregular migration; international cooperation; management of migration.

I. ВСТУП

Право на вільне пересування й обрання собі місця проживання проголошене статтею 13 Загальної декларації прав і свобод людини та закріплене в низці міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною. Для реалізації своїх міжнародних зобов'язань у цій сфері Україна уклала значну кількість угод щодо спрощеного перетинання державного кордону нашої держави, безвізових поїздок громадян, а також з інших питань, що забезпечують вільний міжнародний рух осіб на законних підставах.

Проте, загроза нерегулярної міграції змусила держави обмежувати це право, оскільки неконтрольовані потоки нерегулярних мігрантів несуть країнам соціальні, політичні, економічні втрати, а недосконалість міграційного законодавства використовується для незаконного переправлення через державний кордон осіб. Зазначені обставини обумовили закріплення правових механізмів протидії цьому негативному явищу, одним з яких вважається інститут реадмісії осіб.

Реадмісія осіб вважається новим феноменом як для міжнародного права взагалі, так і для права України зокрема, і його актуалізація обумовлена експоненціальним зростанням світових міграційних

процесів, які потребують спільних зусиль міжнародного співтовариства щодо їх урегулювання.

Окремі аспекти зазначеної проблеми у різні роки розглядалися у незначній кількості наукових статей чи розділів монографій таких українських дослідників як: Л. Ананко, Н. Бортник, Т. Гнатюк, О. Грінченко, Ч. Качурець, С. Книш, Я. Костюченко, Ю. Курилюк, З. Макаруха, А. Мота, В. Муравйов, О. Олексів, С. Петrenchенко, І. Серова та деякі інші.

Зарубіжний досвід вивчення цієї проблеми представлений дещо більшою кількістю праць. Серед них слід відмітити роботи: А. Абашидзе, С. Акімова, Л. Андріченко, Л. Белянської, Д. Бутейле-Паке (D. Bouteillet-Paquet), В. Волоха, К. Жіллад (K. Gillade), М. ЖюфFRE (M. Giuffre), Н. Зінченко, Ж.-П. Кассаріно (J.-P. Cassarino), С. Каррера (S. Carrera), Є. Кисельової, М. Клачінські (M. Klaczynski), С. Коллінсона (S. Collinson), Н. Колмана (N. Coleman), І. Крузе (I. Kruse), І. Кудашової, Д. Лойши, Н. Науменко, Ю. Паукової, Т. Пешкової, І. Плюгіної, А. Роіг (A. Roig), Л. Суторміної, Ф. Траунер (F. Trauner), Т. Худдлстон (T. Huddleston), М. Янмир (M. Janmyr), А. Ястребової та деяких інших.

Віддаючи належне науковому доробку згаданих дослідників, слід відзначити, що проблема міжнародно-правового регулювання окремих важливих теоретичних і практичних проблем реадмісії осіб залишаються невирішеними або недостатньо розробленими. Крім того, після підписання та ратифікації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014 р.), нашою державою взято на себе зобов'язання щодо повного й ефективного виконання положень Угоди між Україною та ЄС про реадмісію осіб, що додатково актуалізує необхідність цього дослідження.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Мета дослідження полягає у визначенні місця інституту реадмісії осіб у системі міжнародного права. Задля реалізації цієї мети використано певне методологічне підґрунтя, що становить сукупність філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання. Зокрема використання герменевтичного підходу дало змогу сформулювати поняття «міжнародно-правовий інститут реадмісії

осіб», а системно-функціональний метод і системного аналізу дозволили з'ясувати місце міжнародно-правового інституту реадмісії осіб у системі міжнародного права.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Очевидно, що право та його галузі (у т.ч. адміністративного чи міжнародного права) були б не здатні виконувати очікувану роль регулятора, якщо б норми права перебували в хаотичному стані.

Більшою мірою, ніж іншим формам соціального нормування, правовому регулюванню притаманна системність, яка передбачає чітку узгодженість дії та взаємну підтримку залучених до нього правових явищ¹. Норми й принципи права об'єднані у певні структурні підрозділи і пов'язані між собою різноманітними ієрархічними, генетичними та функціональними зв'язками². Мову про право як ієрархічну структуру дозволяє вести той факт, що система права складається з елементів, які перебувають у певному взаємозв'язку та розкривають структуру права на різних рівнях³.

Зміст вітчизняної і зарубіжної міжнародно-правової літератури дає змоги дійти висновку про відсутність єдиної сталої думки щодо структурної побудови системи міжнародного права⁴. К. Бекашев відмічає, що міжнародне право – одна з найдавніших галузей права, тим не менш, немає загальновизнаних параметрів розподілу її на галузі⁵. Система права як один з елементів правової системи, наголошує В. Савенко, передбачає конкретні і явні її елементи – норму права, інститут права та підгалузь і галузь права⁶.

Сучасна доктрина, характеризуючи систему міжнародного права, виділяє аналогічні ознаки статичної системи, зосереджуючись, власне, на структурних елементах системи міжнародного права: нормах та інститутах, підгалузях і галузях міжнародного права. Уявлення

¹ Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. / за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х.: Право, 2011. С. 210.

² Там само. С. 150.

³ Машков А.Д. (2014). Теорія держави і права: підручник. К.: ВД «Дакор». С. 302.

⁴ Зинченко Н.Н. (2012). Миграционное право в международно-правовой доктрине и практике: становление и перспективы развития: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10 / Дип. акад. МИД России. С. 28.

⁵ Бекашев К.А. (2007). Международное публичное право: учебник. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Проспект. С. 16-17.

⁶ Савенко В.В. (2015). Закон у структурі правової реальності: монографія. Тернопіль: Астон. С. 36.

про статику системи міжнародного права – як композицію відповідних асоціацій (інститутів, підгалузей і галузей) у тому чи іншому курсі дисципліни міжнародного права можна отримати, подивившись зміст будь-якого підручника з міжнародного права. Динаміка ж цієї дисципліни стає очевидною, коли порівняти композицію тем курсу у авторів різних підручників. Як відзначають В. Антипенко і О. Радзівілл, така «динаміка» відображає скоріше стихійні процеси пошуку критеріїв більш адекватної сучасної систематизації, яка б об'єктивно усунула різнобій в інтерпретації системних характеристик і структури міжнародного права¹.

Тим не менш міжнародне право відрізняється від усіх інших правових систем предметом і методами правового регулювання, об'єктом і суб'єктами права, а також засобом нормотворення і забезпечення виконання розпоряджень міжнародно-правових норм.

Предметом регулювання міжнародного права є політичні, економічні й інші відносини між державами, які відрізняються за своєю природою, характером, внутрішнім устроєм, територією, та населенням і між іншим суб'єктами міжнародного права².

Таким чином, міжнародне право регулює суспільні відносини, що виходять за межі як внутрішньої компетенції кожної конкретної держави, так і її територіальних меж.

Має відмінність і метод правового регулювання, використовуваний у міжнародному публічному праві. В основному тут застосовується імперативний метод правового регулювання суспільних відносин, який обумовлений насамперед їх суб'єктним складом і полягає в обов'язковому виконанні розпоряджень, передбачених нормами міжнародного права³.

В. Буткевич умовно поділив галузі міжнародного права на основні, профільні, традиційні і комплексні галузі права. Зокрема, до традиційних або так званих класичних («старих») галузей міжнародного права він відносить: дипломатичне право, право міжнародних договорів, міжнародне морське право тощо. Учений також наголошує на існуванні складноструктурованих міжнародних відносин,

¹ Антипенко В.Ф. (ред.). (2010). Міжнародне публічне право: підручник. Т. 1. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друку». С. 15.

² Баймуратов М.О. (2006). Міжнародне право: підручник. Суми: Університетська книга; Одеса: Астропринт. С. 14.

³ Там само. С. 15.

що зумовлюють існування міжгалузевих (прикордонних) інститутів міжнародного права¹.

Останнім часом виявляється тенденція трансформації міжнародного публічного права та виділення з його підгалузі самостійної галузі міжнародного права – міжнародного міграційного права. І це не дивно оскільки, як слушно зауважує Л. Кузьменко, фахівцю у сфері міжнародного права недостатньо бути обізнаним щодо загальних концепцій і традиційних галузей міжнародного права. Динамічний розвиток суспільства вимагає розуміння різнопланових проблем, які виникають на стиках суспільних наук, що дозволить вирішувати задачі у найкоротші терміни та максимально ефективно².

Започаткування міжнародного міграційного права, відмічав Ю. Римаренко, пов'язане саме із зростанням координуючої функції міжнародного права з питань міграції. Вона полягає у тому, що саме воно створює для національних законодавств загальновизнані норми або стандарти їх міжнародної поведінки, в тому числі в галузях і сферах міграційної політики³.

Ю. Пархомова обумовлює утворення міжнародного міграційного права тим, що воно являє собою цілісне утворення з автономними суб'єктами та об'єктами і регламентує специфічний вид відносин, а саме – міжнародні міграційні відносини⁴.

Положення щодо необхідності визнання міграційного права як самостійної галузі права можна зустріти у працях Д. Голобородька⁵, Р. Дудник⁶, А. Супруновського⁷, С. Чеховича⁸ та інших.

Водночас Є. Кисельова наголошує на передчасності виділення міжнародно-правового регулювання міграції навіть як галузі

¹ Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. (2002). Міжнародне право. Основи теорії: підручник. К.: Либідь. С. 156-157.

² Кузьменко Л. (2014). «Міжнародне право катастроф» як навчальна дисципліна. *Український часопис міжнародного права*. № 1-2. С. 169.

³ Римаренко Ю.І. (2007). Міжнародне міграційне право. Університетський курс: підручник. К.: КНТ. С. 7.

⁴ Пархомова Ю. (2008). Источники международного миграционного права. *Журнал международного права и международных отношений*. № 3. С. 30.

⁵ Голобородько Д. (2015). Міграційне право: проблеми становлення як самостійної правової галузі. *Публічне право*. № 1 (17). С. 219–224.

⁶ Дудник Р.М. (2016). Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / НУ «Одес. юрид. акад.». 20 с.

⁷ Супруновський А.І. (2011). Міграційне право у системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / НУ «Одес. юрид. акад.». 18 с.

⁸ Чехович С.Б. (2004). Елементарний курс міграційного права України: консп. лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП. 216 с.

міжнародного права, що формується. На думку авторки, найбільш коректним віднесення його до міжгалузевих комплексів як такого, що поєднує елементи міжнародно-правового захисту прав людини, права біженців, міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, міжнародно-правового регулювання економічної інтеграції¹.

Розглядаючи взаємозв'язок між політичним режимом і міжнародною міграцією І. Мамедов виходить з того, що індивіди, як правило, надають перевагу проживанню в тих державах, де поважають їх громадянські права та свободи, насамперед свобода вираження думок і зібрань, доступ до справедливого суду, релігійна свобода та право обирати публічні органи влади, а також захищаються економічні права, особливо право власності. З іншого боку, міграційне право, на думку експертів МОМ, саме тісно пов'язане зі сферою захисту прав людини².

У системі сучасного міжнародного права В. Василенко виокремлює три супергалузі – право міжнародних договорів, право зовнішніх зносин і право прав людини. Якщо норми перших двох галузей покликані забезпечувати функціонування міжнародного права як технічного інструмента підтримання співпраці між державами з будь-яких питань у сфері їхньої взаємодії, то норми останньої роблять сучасне міжнародне право людиноцентричним, тобто таким, яке одночасно покликане забезпечувати розвиток як людини, так і суспільства в умовах демократії та поваги до загальнолюдських цивілізаційно гуманістичних цінностей³.

Повага до прав і свобод людини, відмічають Ю. Римаренко і Ю. Шемшученко, є універсальною правовою нормою, відповідно до якої всі держави світу мають їх не лише гарантувати, але й практично забезпечувати, щоб упереджувати як дискримінацію, так і утиски. Отже, ця норма служить країнам взірцем, еталоном, стандартом, згідно з яким розробляється національне законодавство, що

¹ Киселева Е.В. (2012). *Международно-правовое регулирование миграции: учеб. пособ.* М.: РУДН. С. 75.

² Мамедов І.А. (2013). *Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері міграції* (на прикладі України та Азербайджану): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України. С. 7.

³ Василенко В.А. (2013). *Основні тенденції розвитку міжнародного права прав людини. Сучасні механізми захисту прав людини* (До 75-ліття проф. В. Василенка) / за ред. М. Антонович, В. Мицика. К.: ВД «Києво-Могилянська академія». С. 13.

становить індивіда в центрі суб'єктних відносин міграційного права¹. Універсальні норми міграційного права – це нормативно-правові документи (декларації, конвенції, пакти, угоди), які регулюють відносини між усіма суб'єктами міграційних відносин, складають загальновизнане міжнародне право з питань соціального переміщення та соціальної мобільності населення. Вони базуються на універсальних принципах міжнародного права, що сприяють захисту та охорони прав і свобод людини. Як універсальні норми міграційного права, так і їх визначальні принципи лежать в основі національних законодавств з питань міграції².

Більшістю вітчизняних вчених визнається «багатоваріантність» системи міжнародного права, що пояснюється тим, що його галузі взаємно проникаючі, оскільки одні й ті ж самі норми та інститути можуть бути віднесені до різних сфер правового регулювання³. У теорії права це дозволяє говорити про комплексність як галузей права, так і окремих правових інститутів.

Зокрема С. Алексєєв відмічає, що юридичні норми, які входять до комплексного утворення, залишаються за своїми вихідними моментами у головній структурі, в основних галузях, і на них поширюються загальні положення відповідних основних галузей. У вторинну структуру вони входять, водночас будучи нормами, наприклад, цивільного, кримінального, адміністративного, трудового права⁴. Підтримав цю позицію сучасний юрист-міжнародник А. Пазюк, на думку якого «поняття комплексності галузі означає, що її норми залишаються у головній структурі, в базових галузях, і на них поширюються загальні положення відповідних базових галузей. Виділення цих норм має за мету продемонструвати міжгалузеві зв'язки, притаманні сучасному міжнародному праву в цілому. Галузева комплексність права не потребує «висмикування» тих чи інших міжнародно-правових норм з інших галузей

¹ Римаренко Ю., Кондратюк Я., Шемшученко Ю. (ред.). (2003). Міжнародно-правові проблеми нелегальної міграції та торгівлі жінками (теоретико-методологічний аналіз). К.: Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України. С. 129.

² Римаренко Ю.І. (2007). Міжнародне міграційне право. Університетський курс: підручник. К.: КНТ. С. 9.

³ Зинченко Н.Н. (2012). Миграционное право в международно-правовой доктрине и практике: становление и перспективы развития: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10 / Дип. акад. МИД России. С. 28.

⁴ Алексєєв С.С. (1993). Теория права. М.: Бек. іС. 110.

міжнародного права, в яких вони виконують свою інструментальну роль»¹. П. Бірюков взагалі відмічає, що більшості галузей та інститутів міжнародного права притаманний комплексний характер: значна частка норм цих утворень входять до складу двох або декількох галузей міжнародного права чи інститутів².

За таких обставин, доволі обґрунтованою видається позиція Н. Зінченко, якою доведено, що в сучасних умовах на базі низки галузей міжнародного права, перш за все, таких як міжнародне право прав людини, право міжнародних організацій, міжнародне право в період збройних конфліктів, спільно та у взаємодії з принципами і нормами внутрішньодержавного права, склалося та діє міжнародне міграційне право, що являє собою міжгалузевий інститут права, спеціальні норми якого вступають в особливі функціональні зв'язки, забезпечуючи режим правового регулювання широкого спектру міграційних відносин і маючи тенденцію до еволюціонування в якісно нове правове утворення – спеціалізовану підгалузь міжнародного права прав людини³.

Міжнародне міграційне право, відмічає Ю. Прокопчук, охоплює систему правових відносин як між державами, так і між державами та фізичними особами та діє як на двосторонньому, так і на регіональному й багатосторонньому рівнях⁴. Ю. Римаренко зауважує, що універсальні норми міграційного права створюють формальні джерела міграційного права – власне саме ті нормативно-правові акти, в яких відображаються міжнародні та національні законодавчі ініціативи⁵.

Водночас, система права, відмічає А. Супруновський, є тією парадигмою, яка дозволяє активній свідомості пізнати право через його інституційні утворення, у відокремленні та поєднанні численних груп нормативних приписів закономірними взаємозв'язками для реалізації його інституційно-визначених функцій. Інституційні

¹ Пазюк А.В. (2015). Міжнародне інформаційне право: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: Середняк Т.К. С. 80.

² Бірюков П.Н. (2011). Международное право: учебник. М.: Изд-во «Юрайт». С. 78.

³ Зінченко Н.Н. (2012). Миграционное право в международно-правовой доктрине и практике: становление и перспективы развития: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10 / Дип. акад. МИД России. С. 18.

⁴ Бошицький Ю.Л. (ред.). (2013). Мала енциклопедія міжнародного права / за заг. ред. К.: Кондор. С. 213.

⁵ Римаренко Ю.І. (2007). Міжнародне міграційне право. Університетський курс: підручник. К.: КНТ. С. 9.

та функціональні характеристики права, визначаючи побудову його системи, стають основою для утворення компонентів цієї системи¹.

Останні 10–15 років науковців усе частіше цікавить інститутний підхід щодо вивчення суспільного життя, правової, політичної та економічної його сфер. Як зауважує С. Несинова, це пов'язано з наявністю в таких дослідженнях елементів абсолютної раціональності, досконалої конкуренції, вивчення дійсності крізь призму складного, проте єдиного організму, механізмів встановлення рівноваги в суспільстві тощо. Крім того, цей підхід надає можливість розглянути сучасні правові, політичні та економічні процеси комплексно і всебічно².

Інститутний підхід, на думку одного з його засновників М. Оріу, полягає в аналізі елементів системи, які організовані позитивним правом з метою виявлення як способів їх організації засобами юридичної техніки, так і їх ролі в соціальній організації³. Т. Лаврук зауважує, що такий підхід сприяє вивченню діяльності інститутів і структур правового регулювання міжнародних відносин⁴. Саме тому існує необхідність дослідження реадмісії осіб з точки зору, яка не підривала б її єдності як правового явища, в межах якого відобразились би її окремі аспекти. На наш погляд, дослідження реадмісії осіб через призму міжнародно-правового інституту здатне об'єднати усі його грані, створити цілісну картину реадмісії осіб.

У науці міжнародного права чи не найпершу комплексну розробку нової області юридичних знань – теорії інститутів міжнародного міграційного права – здійснено Н. Зінченко⁵.

Дослідницею здійснено комплексне теоретичне дослідження основних інститутів міжнародно-правового регулювання зовнішньої міграції, з приводу яких суб'єкти міжнародного права вступають у правовідносини з метою приведення виникаючих при цьому соціальних зв'язків і взаємодій у відповідність з міжнародними стандартами в

¹ Супруновський А.І. (2014). Інституційна і функціональна характеристика системи права України в контексті становлення міграційного права як галузі права України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. Вип. 6-2. Т. 1. С. 53.

² Несинова С.В. (2014). Старий та новий інституціоналізм у дослідженні правових інститутів. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 74. С. 35.

³ Оріу М. (1929). *Основи публичного права*. М.: Изд-во Коммунист. акад. С. 114.

⁴ Лаврук Т.П. (2009). Політичні аспекти правового регулювання міжнародних відносин: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.04 / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. С. 9.

⁵ Зінченко Н.Н. (2003). *Міграція населення: теорія і практика міжнародно-правового регулювання: монографія*. М.: Внешторгиздат. 264 с.; Зінченко Н.Н. (2011). *Международное миграционное право: основы теории и практики: монография*. М.: Научная книга. 344 с.

області дотримання прав і свобод людини та підкорення їх інтересам усталеного розвитку міжнародного співтовариства. Разом з тим, у своїх дослідженнях вона не надає конкретного переліку інститутів міжнародного міграційного права, однак аналіз робіт Н. Зінченко дає підстави виділити певні основні інститути цієї галузі. Зокрема значну увагу дослідниця відводить дослідженню інституту права притулку та інституту дипломатичного притулку, що, на думку авторки, перебувають у тісному взаємозв'язку з інститутом прав людини. Крім того, особливе місце відводиться інституту захисту прав вимушених переселенців, інституту міжнародного співробітництва держав у протидії нерегулярної міграції, а також інститутам екстрадиції та реадмісії.

Схожий підхід мав професор Ю. Римаренко, яким здійснено одну із перших у вітчизняній науці спроб обґрунтувати міжнародне міграційне право як науку та навчальну дисципліну, розглянуто понятійний апарат міграційного середовища, проблеми управління міграційними процесами, правовий, політологічний та інші аспекти міграційного буття, а також проблеми протидії нерегулярній міграції¹. Нажаль проблемі інституту реадмісії осіб дослідником не приділено жодної уваги.

Правові інститути покликані регламентувати галузі, фрагменти, аспекти суспільного життя. Інститут – це складова частина, блок, ланка галузі права. Інститут права є базовим рівнем поєднання правових норм². В. Хвостов відмічає, що сукупність юридичних норм, що відносяться до відомих абстрактних юридичних відносин або до декількох відносин, тісно пов'язані між собою, та при цьому сукупність цих норм, мислиме як одне ціле, називається юридичним інститутом³. О. Іоффе вважав, що правовий інститут – група норм права, об'єднаних на підставі специфічного способу застосування загальногалузевого методу до суспільних відносин, що ними регулюються⁴. На думку Є. Гіди інститутом права є система відносно самостійних

¹ Римаренко Ю.І. (2007). Міжнародне міграційне право. Університетський курс: підручник. К.: КНТ. 640 с.

² Козюбра М.І. (ред.). (2015). Загальна теорія права: підручник. К.: Ваіте. С. 149.

³ Хвостов В.М. (1908). Общая теория права. Элементарный очерк. 4-те вид., испр. и доп. СПб.: Кн. маг. Н. П. Карбасникова. С. 122.

⁴ Иоффе О.С. (1968). Структурные подразделения системы права (на материалах гражданского права). Ученые записки ВНИИСЗ. Вып. 14. С. 50.

норм права в межах певної галузі (підгалузі) права, що регулюють окрему якісно однорідну групу (вид) взаємозалежних суспільних відносин¹.

Серед наукових робіт, безпосередньо присвячених дослідженню сутності міжнародно-правових інститутів, слід виділити працю К. Бекашева. Вчений визначає інститут міжнародного права як сукупність (комплекс) міжнародно-правових норм, що стосуються відносин суб'єктів міжнародного права щодо будь-якого обмеженого (визначеного) об'єкта правового регулювання або встановлюючи міжнародно-правовий статус або режим використання будь-якого району, сфери, простору або іншого об'єкту². М. Абдулаєв вважає інститут міжнародного права елементом галузі міжнародного права, що включає сукупність юридичних норм, що регулюють якісно однорідну групу міжнародних відносин³. Під міжнародно-правовим інститутом Н. Меньшеніна розуміє групу правових норм, які регулюють однорідні міжнародні відносини, пов'язані між собою загальним об'єктом⁴.

Знаний український юрист-міжнародник професор В. Василенко говорить про те, що інститутом міжнародного права є відносно відокремлений комплекс міжнародно-правових норм, яким притаманна спеціальна регулятивна спрямованість та які входять у межі певної однієї галузі або володіють міжгалузевим характером⁵. Такі вітчизняні дослідники як В. Семенов і А. Маєвська розуміють правові інститути як компоненти міжнародного права, які в умовах реальних міжнародних відносин постійно взаємодіють⁶.

Розкриваючи зміст категорії «правовий інститут», вчені, як правило, говорять про певний набір її характерних ознак, серед яких відмічаються:

1) відносна предметна відокремленість (самостійність) (норми права, що утворюють правовий інститут, поширюють свій регуляторний вплив на відносно визначену групу суспільних відносин);

¹ Гіда Є.О. (ред.). (2011). Теорія держави та права: підручник. К.: ФОП О.С. Ліпкан. С. 225.

² Бекашев К.А. (2007). Международное публичное право: учебник. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Проспект. С. 27.

³ Абдулаев М.И. (2004). Теория государства и права: учеб. для высш. учеб. завед. М.: Фин. контроль. С. 214.

⁴ Меньшеніна Н.Н. (2016). Международное право: учеб. пособ. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та. С. 15.

⁵ Василенко В.А. (1988). Основы теории международного права. К.: Вища школа. С. 219.

⁶ Буроменський М.В. (2006). Міжнародне право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер. С. 11.

2) зміст правового інституту проявляється певною усталеною групою понять;

3) методологічна специфіка (сукупність прийомів і способів регулювання нормами права, що утворюють правовий інститут, суспільних відносин, що є об'єктом регулювання, характеризуються відомою специфічністю), правовому інституту притаманний самостійний регулятивний вплив. Правовий інститут забезпечує цілісне, відносно закінчене регулювання суспільних відносин, що є його предметом¹.

Серед головних критеріїв інституту міжнародного права виділяються такі:

1) специфічність об'єктна-цільової сфери діяльності норм, що складають цей нормативний комплекс;

2) неподільність нормативного комплексу на інститути, галузі та підгалузі;

3) наявність у нормативному комплексі норм *ergo omnes* багатопразової дії;

4) наявність серед норм *ergo omnes* спеціальних інститутних норм-принципів.

Додатковими критеріями для виділення інститутів міжнародного права називаються: (а) наявність одного чи декількох кодифікуючих актів, а також (б) значний масив нормативного матеріалу².

При цьому, слід відмітити, що міжнародно-правовому інституту як галузевому правовому інституту притаманні певні методологічні та предметні особливості регулювання специфічних суспільних відносин нормами та принципами міжнародного права.

На сучасному етапі міжнародного співробітництва держав у сфері правового регулювання кожної стадії міграційних процесів (у т.ч. стадії реадмісії осіб) можна вести мову про те, що вона представляє собою самостійне регулювання специфічного кола однорідних, взаємопов'язаних суспільних відносин певної сукупності принципів і норм шляхом особливого методу.

Спираючись на вищенаведені теоретичні погляди, критеріями міжнародно-правового інституту реадмісії осіб слід вважати:

- особливий предмет інституту (яким є група однорідних міжнародних відносин);

¹ Алексеев С.С. (1975). Структура советского права. М.: Юрид. лит-ра. С. 119.

² Василенко В.А. (1988). Основы теории международного права. К.: Вища школа. С. 211, 222.

- специфічний метод інституту (сукупність прийомів і способів, за допомогою яких міжнародно-правові норми, що утворюють інститут, здійснюють регулятивний вплив на визначену групу міжнародних відносин);
- фактична та юридична однорідність і наявність специфічної загальної групи понять (змісту міжнародно-правового інституту реадмісії осіб притаманні поняття: «реадмісія», «запит про реадмісію», «стандартна реадмісія», «прискорена реадмісія», «помилкова реадмісія», «компетентні органи реадмісії», «Спільний комітет з питань реадмісії» тощо);
- самостійний вплив на міжнародні відносини, що ним регулюються (нормами міжнародно-правового інституту реадмісії осіб регламентується окрема сфера суспільних відносин; сукупність значного нормативного матеріалу, що забезпечує цілісне регулювання цих суспільних відносин).

Особливо слід виділити критерій, обов'язкова присутність якого, на думку В. Василенка, характеризує міжнародно-правовий інститут – це наявність нормативного комплексу норм *ergo omnes*.

О. Коптева, здійснивши емпіричний аналіз рішень і консультативних висновків Міжнародного суду ООН, дійшла висновку, що *ergo omnes* зобов'язання походять із: заборони агресії, заборони геноциду; заборони порушення прав людини, у т.ч. рабства та расової дискримінації; заборони завдання шкоди навколишньому природному середовищу; заборони порушень норм міжнародного гуманітарного права; заборона випробовування та застосування ядерної зброї; заборони порушення принципу самовизначення народів. Вони, на думку Суду, є зобов'язаннями будь-якої держави перед усім міжнародним співтовариством у цілому, стосуються всіх держав, та всі держави мають юридичний інтерес щодо їхнього захисту¹.

Такі норми мають місце й у міжнародних договорах у сфері реадмісії, що, одночасно, є її спеціальними інститутними нормами-принципами. До прикладу, чинна Угода між Україною та ЄС про реадмісію осіб від 18 червня 2007 року² містить положення щодо

¹ Коптева О.О. (2013). Зобов'язання *ergo omnes* у системі міжнародно-правових зобов'язань: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. С. 144.

² Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2007_332_R_0046_01

захисту персональних даних про особу (ст. 13), а також положення про те, що Угода не завдає шкоди правам та обов'язкам держав, які впливають з міжнародного права й, зокрема, з будь-якої відповідної міжнародної конвенції або угоди, що застосовуються, сторонами яких вони є, у т.ч. Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року та Протоколу до неї від 31 січня 1967 року, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 року та міжнародних договорів стосовно екстрадиції (преамбула та ст. 14). Аналогічні норми у тій чи тій формі закладені до інших відомих нам речадмісійних міжнародних договорів.

Таким чином, речадмісії осіб притаманні критерії, які дозволяють визначити її інститутом міжнародного права. Звісно ж цей інститут не є настільки автономним як, наприклад, інститут суб'єкта чи джерел міжнародного права, не має такого загальносистемного характеру, який дає змогу віднести його безпосередньо до усієї системи міжнародного права як самостійного інституту його загальної частини.

Однак постає питання: до якої ж галузі чи підгалузі міжнародного права відноситься цей інститут?

Мільйони людей щорічно перетинають державні кордони у пошуках нового місця проживання чи роботи, інші їдуть з метою навчання, відпочинку чи лікування, треті рятуються від політичних, дискримінаційних та інших переслідувань або екологічних катаклізмів. Усі ці та інші види міграційного руху часто поєднуються в поняття «міжнародна міграція населення»¹. Головною відмінною ознакою міжнародної міграції населення порівняно з внутрішньою міграцією є факт перетинання людьми міждержавних кордонів², що потребує міжнародно-правового регулювання.

Відомо, що міжнародно-правове регулювання являє собою систему міжнародно-правових юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на міжнародні відносини. У нашому випадку, як

¹ Олєфір В.І., Сіренко Б.М. (2012). Міграція як правовий чинник міждержавного феномену. *Адміністративне право і процес.* № 1(1). С. 70.

² Юдина Т.Н. (2007). *Миграция: словарь основных терминов.* М.: Изд-во РГСУ; Акад. Проект. С. 108.

відмічає С. Герасімов, предметною областю реадмісії осіб є правові відносини, що виникають саме у процесі міграції населення з однієї держави в іншу¹. Тому реадмісія осіб завжди розглядається у контексті міжнародної міграції.

На сьогодні традиційним є укладання угод про реадмісію між Європейським Співтовариством та державами, які вважаються для нього країнами міграційного ризику. Як правило це пострадянські й африканські країни. Звісно ж такі документи є джерелами міжнародного права.

Іншими джерелами щодо правового регулювання досліджуваного нами інституту є внутрішньодержавні нормативно-правові акти у цій сфері. В Україні це деякі положення Кодексу адміністративного судочинства України, що стосуються порядку подання та розгляду адміністративних позовів про затримання іноземців та осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та забезпечення передачі відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію, норми статті 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», якими розкривається поняття реадмісії та посвідчення на повернення з метою реадмісії, а також деякі особливості перебування на території держави іноземців та осіб без громадянства, які підлягають реадмісії. Порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України положень міжнародних договорів про реадмісію, укладених між Україною та іншими державами, а також порядок їх взаємодії під час здійснення реадмісійних процедур врегульований відомчим підзаконним нормативно-правовим актом – відповідною Інструкцією, затвердженою наказом МВС від 16 лютого 2015 року № 158, зареєстрованою 05 березня 2015 року Міністерстві юстиції України за № 260/26705². Ці нормативно-правові акти є джерелами адміністративного права.

Зауважимо, що доволі значна кількість вітчизняних і зарубіжних дослідників вважають реадмісію осіб інститутом саме міжнародного права.

¹ Герасимов С.А., Белянская Л.И., Акимов С.А. (2010). Правовые основы реадмиссии: учебное пособие. М.: ЮНИТИ-ДАНА. С. 8.

² Інструкція про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб: Наказ МВС від 16.02.2015 № 158. *Офіційний вісник України*. 2015. № 24. Ст. 701.

Так, О. Кажаяєва відмічає, що норми міжнародного права, які стосуються реадмісії, множинні та регулюють цілу низку матеріальних і процесуальних аспектів. З цієї причини вона припустила, що реадмісія являє собою інститут міжнародного права¹, а Н. Буваєва називає реадмісію міжнародно-правовим інструментом².

Українські дослідники О. Німко і С. Мамчур наголошують, що реадмісія осіб є інститутом саме міжнародного права, адже він виходить за межі юрисдикції однієї країни. Цей інститут, продовжують автори, пов'язаний із зовнішньою міграцією держави, тому будь-які питання, які стосуються процесу реадмісії можуть бути вирішені лише спільними зусиллями усіх зацікавлених країн, тобто шляхом укладення відповідних міжнародних угод³.

Водночас деякі дослідники стверджують, що реадмісія є інститутом конституційного права⁴, а інші – адміністративного⁵. У той же час є такі адміністративісти⁶, які доводять приналежність інституту реадмісії осіб до міжнародного права.

Так, проведене Т. Пешковою детальне дослідження адміністративних справ щодо розміщення в місцях тимчасового перебування іноземних громадян, які підлягають реадмісії, дало їй змогу виділити декілька особливостей таких справ, які не дозволяють розглядати їх в порядку адміністративного судочинства. Рeadмісія, наголошує авторка, – інститут міжнародного права, а сам предмет справ про реадмісію не відноситься до сфери дії норм адміністративного права. Безумовно, продовжує Т. Пешкова, норми адміністративного права тісно пов'язані з багатьма галузями права, однак у цій категорії справ переважно торкаються норми міграційного та міжнародного права, тому це слід вважати однією з підстав для виключення таких справ з числа адміністративних. Рeadмісія здійснюється на підставі

¹ Кажаяева О.С. (2014). Институт реадмиссии в международном праве: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / РУДН. С. 76.

² Буваева Н. (2011). Чем заменить визы? *Обозреватель-Observer*. № 9. С. 119.

³ Німко О.Б., Мамчур С.М. (2016). Адміністративно-правове регулювання реадмісії в Україні. *Форум права*. № 4. С. 229–235. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_38.pdf.

⁴ Герасимов С.А. (2005). Рeadмиссия: конституционно-правовые основы возвращения незаконных мигрантов в государства их происхождения: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Моск. ин-т МВД России. 23 с.

⁵ Білоконь О.В. (2015). Адміністративно-правове регулювання реадмісії в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / НАВСУ. 16 с.

⁶ Пешкова Т.В. (2014). Административное судопроизводство в судах общей юрисдикции в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / Воронеж. гос. ун-т. 249 с.

норм міграційного права та угод з іншими державами, тому у правовідносинах, які виникають, управлінські відносини, тобто відносини безпосередньо між органами виконавчої влади, що входять в предмет регулювання адміністративного права, відходять на другий план¹.

На нашу думку, у цьому випадку не слід бути так категоричними. Адже дійсно поряд з галузевою класифікацією інститутів існують і так звані комплексні, міжгалузеві² або змішані³ інститути, що наближені до декількох галузей права. Як нами вже відмічалось вище, у науці стало вже традиційним існування внутрішньогалузевих комплексних інститутів, які характеризуються як інститути певної галузі права, для яких притаманне так зване «вторинне перегрупування норм цієї галузі права», що включаються до різних галузевих інститутів⁴. Багатоваріантність системи міжнародного права пояснюється ще й тим, що різні галузі інколи частково суміщені чи взаємно проникні. Одні й ті ж норми та інститути можуть бути віднесені до різних галузей⁵.

Слушною є думка Ю. Паукової, яка, дослідивши адміністративно-правовий аспект видалення іноземних громадян та осіб без громадянства з території держави у випадку порушення міграційного законодавства, сформулювала положення про дуалістичний характер процедури їх приймання-передавання на підставі міжнародних договорів про реадмісію. Дослідниця запропонувала виділяти внутрішню та зовнішню реадмісію. Внутрішня реадмісія застосовується при передаванні державою незаконно перебуваючого іноземного громадянина в іноземній державі. Зовнішня ж реадмісія не пов'язана з механізмом адміністративно-правового примусу, що здійснюється органами державної влади, а застосовується за ініціативою компетентних органів іноземних держав стосовно громадян третіх країн та осіб без громадянства⁶. Це дозволяє говорити про комплексність інституту реадмісії осіб.

¹ Там само. С. 123-125.

² Скаун О.Ф. (2014). Теорія права і держави: підручник. 4-те вид. допов. і перероб. К.: Алерта. С. 311-312.

³ Машков А.Д. (2014). Теорія держави і права: підручник. К.: ВД «Дакор». С. 303.

⁴ Поленина С.В. (1975). Комплексные правовые институты и становление новых отраслей права. *Правоведение*. № 3. С.71-79.

⁵ Ковалев А.А., Черниченко С.В. (2006). Международное право: учебник. М.: Омега-Л. С. 44.

⁶ Паукова Ю.В. (2011). Удаление иностранных граждан и лиц без гражданства из Российской Федерации в случае нарушения миграционного законодательства: административно-правовой аспект: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / Рос. правовая. акад. МЮ РФ. С. 9, 15.

Поняття комплексності галузі (інституту) означає, що її норми залишаються у головній структурі, в базових галузях, і на них поширюються загальні положення відповідних базових галузей. Виділення цих норм має за мету продемонструвати міжгалузеві зв'язки, притаманні сучасному міжнародному праву в цілому. Галузева комплексність права не потребує «висмикування» тих чи інших міжнародно-правових норм з інших галузей права, в яких вони виконують свою інструментальну роль¹.

На нашу думку, однією з особливостей сучасного етапу розвитку такої комплексної галузі як міжнародне міграційне право є подальший розвиток кола міжнародних відносин, що нею регулюються, одними з яких є саме інститут реадмісії осіб.

IV. ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що міжнародно-правовий інститут реадмісії осіб є окремим інститутом в системі міжнародного права, частиною комплексної галузі міжнародного міграційного права; являє собою відокремлену сукупність принципів і норм, створених державами та іншими суб'єктами міжнародного права, покликаних регулювати міжнародні відносини у сфері приймання-передавання або транзитного перевезення нерегулярних мігрантів.

Цьому інституту притаманний інтелектуально-вольовий зміст (фактична й юридична однорідність і наявність специфічної загальної групи понять) та самостійний вплив на однорідну групу міжнародних відносин, що ним регулюються, за допомогою специфічного інститутивного методу регулювання.

За таких умов проведене нами дослідження дає підстави стверджувати, що реадмісія осіб є інститутом міжнародного міграційного права як комплексної галузі міжнародного права. До його структури входять норми інших базових галузей міжнародного права, таких як міжнародне право захисту прав людини, міжнародне інформаційне право, право міжнародних договорів тощо, а також норми інших вторинних для неї галузей внутрішньодержавного права (адміністративного, конституційного, інформаційного тощо), що стосуються приймання-передавання або транзитного перевезення осіб, які

¹ Пазюк А.В. (2015). Міжнародне інформаційне право: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: Середняк Т.К. С. 81.

відповідно до законодавства держави-передавача (транзитера) протиправно прибули або перебувають на її території.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Абдулаев М.И. (2004). Теория государства и права: учеб. для высш. учеб. завед. М.: Фин. контроль. 410 с.
2. Алексеев С.С. (1975). Структура советского права. М.: Юрид. лит-ра. 264 с.
3. Алексеев С.С. (1993). Теория права. М.: Бек. 223 с.
4. Антипенко В.Ф. (ред.) (2010). Міжнародне публічне право: підручник. Т. 1. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». 422 с.
5. Баймуратов М.О. (2006). Міжнародне право: підручник. Суми: Університетська книга; Одеса: Астропринт. 264 с.
6. Бекашев К.А. (2007). Международное публичное право: учебник. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Проспект. 784 с.
7. Блоконь О.В. (2015). Адміністративно-правове регулювання реадмісії в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / НАВСУ. 16 с.
8. Бирюков П.Н. (2011). Международное право: учебник. М.: Изд-во «Юрайт». 793 с.
9. Боищій Ю.Л. (ред.) (2013). Мала енциклопедія міжнародного права. К.: Кондор. 440 с.
10. Буваева Н. (2011). Чем заменить визы? *Обозреватель-Observer*. № 9. С. 117-120.
11. Буроменський М.В. (ред.) (2006). Міжнародне право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер. 336 с.
12. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. (2002). Міжнародне право. Основи теорії: підручник. К.: Либідь. 608 с.
13. Василенко В.А. (2013). Основні тенденції розвитку міжнародного права прав людини. *Сучасні механізми захисту прав людини (До 75-ліття проф. В. Василенка) / за ред. М. Антонович, В. Мицика*. К.: ВД «Києво-Могилянська академія». С. 13-36.
14. Василенко В.А. (1988). Основы теории международного права. К.: Вища школа. 288 с.
15. Герасимов С.А., Бебянская Л.И., Акимов С.А. (2010). Правовые основы реадмиссии: учебное пособие. М.: ЮНИТИ-ДАНА. 159 с.
16. Герасимов С.А. (2005). Рееадмиссия: конституционно-правовые основы возвращения незаконных мигрантов в государства их происхождения: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Моск. ин-т МВД России. 23 с.
17. Гіда Є.О. (ред.) (2011). Теорія держави та права: підручник. К.: ФОП О.С. Ліпкан. 576 с.
18. Голобородько Д. (2015). Міграційне право: проблеми становлення як самостійної правової галузі. *Публічне право*. № 1 (17). С. 219-224.
19. Дудник Р.М. (2016). Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / НУ «Одес. юрид. акад.». 20 с.
20. Зинченко Н.Н. (2003). Миграция населения: теория и практика международно-правового регулирования: монография. М.: Внешторгиздат. 264 с.
21. Зинченко Н.Н. (2011). Международное миграционное право: основы теории и практики: монография. М.: Научная книга. 344 с.
22. Зинченко Н.Н. (2012). Миграционное право в международно-правовой доктрине и практике: становление и перспективы развития: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10 / Дип. акад. МИД России. 48 с.

23. Інструкція про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб: Наказ МВС від 16.02.2015 № 158. *Офіційний вісник України*. 2015. № 24. Ст. 701.
24. Иоффе О.С. (1968). Структурные подразделения системы права (на материалах гражданского права). *Ученые записки ВНИИСЗ*. Вып. 14. С. 45-60.
25. Кажаява О.С. (2014). Институт реадмиссии в международном праве: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / РУДН. 236 с.
26. Киселева Е.В. (2012). Международно-правовое регулирование миграции: учеб. пособ. М.: РУДН. 398 с.
27. Ковалев А.А., Черниченко С.В. (2006). Международное право: учебник. М.: Омега-Л.
28. Козюбра М.І. (ред.). (2015). Загальна теорія права: підручник. К.: Ваіте. 392 с.
29. Коптева О.О. (2014). Зобов'язання ergo omnes у системі міжнародно-правових зобов'язань: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. 200 с.
30. Кузьменко Л. (2014). «Міжнародне право катастроф» як навчальна дисципліна. *Український часопис міжнародного права*. № 1-2. С. 169-173.
31. Лаврук Т.П. (2009). Політичні аспекти правового регулювання міжнародних відносин: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.04 / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 20 с.
32. Мамедов І.А. (2013). Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері міграції (на прикладі України та Азербайджану): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України. 20 с.
33. Машков А.Д. (2014). Теорія держави і права: підручник. К.: ВД «Дакор». 492 с.
34. Меньшенина Н.Н. (2016). Международное право: учеб. пособ. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та. 100 с.
35. Німко О.Б., Мамчур С.М. (2016). Адміністративно-правове регулювання реадмісії в Україні. *Форум права*. № 4. С. 229-235. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_38.pdf.
36. Несинова С.В. (2014). Старий та новий інституціоналізм у дослідженні правових інститутів. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 74. С. 35-41.
37. Олефір В.І., Сіренко Б.М. (2012). Міграція як правовий чинник міждержавного феномену. *Адміністративне право і процес*. № 1(1). С. 70-77.
38. Ориу М. (1929). Основы публичного права. М.: Изд-во Коммунист. акад. 114 с.
39. Пазюк А.В. (2015). Міжнародне інформаційне право: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: Середняк Т.К. 446 с.
40. Пархомова Ю. (2008). Источники международного миграционного права. *Журнал международного права и международных отношений*. № 3. С. 30-33.
41. Паукова Ю.В. (2011). Удаление иностранных граждан и лиц без гражданства из Российской Федерации в случае нарушения миграционного законодательства: административно-правовой аспект: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / Рос. правовая. акад. МЮ РФ. 18 с.
42. Петришин О.В., Цвік М.В (ред.). (2011). Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. / за ред.. Х.: Право. 584 с.
43. Пешкова Т.В. (2014). Административное судопроизводство в судах общей юрисдикции в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / Воронеж. гос. ун-т. 249 с.
44. Поленина С.В. (1975). Комплексные правовые институты и становление новых отраслей права. *Правоведение*. № 3. С.71-79.

45. Римаренко Ю., Кондратюк Я., Шемшученко Ю. (ред.). (2003). Міжнародно-правові проблеми нелегальної міграції та торгівлі жінками (теоретико-методологічний аналіз). К.: Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України. 532 с.
46. Римаренко Ю.І. (2007). Міжнародне міграційне право. Університетський курс: підручник. К.: КНТ. 640 с.
47. Савенко В.В. (2015). Закон у структурі правової реальності: монографія. Тернопіль: Астон. 460 с.
48. Скакун О.Ф. (2014). Теорія права і держави: підручник. 4-те вид. допов. і перероб. К.: Алерта. 524 с.
49. Супруновський А.І. (2011). Міграційне право у системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / НУ «Одес. юрид. акад.». 18 с.
50. Супруновський А.І. (2014). Інституційна і функціональна характеристика системи права України в контексті становлення міграційного права як галузі права України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. Вип. 6-2. Т. 1. С. 51–54.
51. Хвостов В.М. (1908). Общая теория права. Элементарный очерк. 4-те вид., испр. и доп. СПб.: Кн. маг. Н. П. Карбасникова. 144 с.
52. Чехович С.Б. (2004). Елементарний курс міграційного права України: консп. лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП. 216 с.
53. Юдина Т.Н. (2007). Миграция: словарь основных терминов. М.: Изд-во РГСУ; Акад. Проект. 472 с.
54. Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2007_332_R_0046_01

REFERENCES

1. Abdulaev M.Y. (2004). *Teoryya gosudarstva y prava* [Theory of state and law]. Moscow. 410 p. [in Russian].
2. Alekseev S.S. (1975). *Struktura sovet-skoho prava* [The structure of Soviet law]. Moscow. 264 p. [in Russian].
3. Alekseev S.S. (1993). *Teoryya prava* [Theory of law]. Moscow. 223 p. [in Russian].
4. Antypenko V.F. (red.) (2010). *Mizhnarodne publichne pravo* [International public law]. T. 1. Kyiv. 422 p. [in Russian].
5. Baymuratov M.O. (2006). *Mizhnarodne pravo* [International law]. Sumy; Odessa. 264 p. [in Ukrainian].
6. Bekyashev K.A. (2007). *Mezhdunarodnoe publichnoe pravo* [International public law]. 4 ed. Moscow. 784 p. [in Russian].
7. Bilokon O.V. (2015). *Administratyvno-pravove rehulyuvannya readmisiyi v Ukraini* [Administrative and legal regulation of readmission in Ukraine]: thesis. Kyiv. 16 p. [in Ukrainian].
8. Byryukov P.N. (2011). *Mezhdunarodnoe pravo* [International law]. Moscow. 793 p. [in Russian].
9. Boshytskiy Yu.L. (red.) (2013). *Mala entsyklopediya mizhnarodnoho prava* [Small encyclopedia of international law]. Kyiv. 440 p. [in Ukrainian].
10. Buvaeva N. (2011). *Chem zamenyt vyzy?* [How to replace visas?]. *Obozrevatel-Observer*. No. 9. pp. 117–120 [in Russian].
11. Buromenskiy M.V. (red.) (2006). *Mizhnarodne pravo* [International law]. Kyiv. 336 p. [in Ukrainian].

12. Butkevych V.H., Mytsyk V.V., Zadorozhnyi O.V. (2002). Mizhnarodne pravo. Osnovy teoriiy [International law. Fundamentals of theory]. Kyiv. 608 p. [in Ukrainian].
13. Vasylenko V.A. (2013). Osnovni tendentsiyi rozvytku mizhnarodnoho prava prav lyudyny [The main trends in the development of international human rights law]. Suchasni mekhanizmy zakhystu prav lyudyny [Modern mechanisms of human rights protection] / ed. M. Antonovych, V. Mytsyka. Kyiv. pp. 13–36. [in Ukrainian].
14. Vasylenko V.A. (1988). Osnovy teoryy mezhdunarodnoho prava [Fundamentals of the theory of international law]. Kyiv. 288 p. [in Ukrainian].
15. Herasymov S.A., Belyanskaya L.Y., Akymova S.A. (2010). Pravovye osnovy readmyssii [Legal bases of readmission]. Moscow. 159 p. [in Russian].
16. Herasymov S.A. (2005). Readmyssyya: konstytutsyonno-pravovye osnovy vozvrashchenyya nezakonnnykh myhrantov v hosudarstva ykh proyskhozhdenyya [Readmission: constitutional and legal bases for the return of illegal migrants to their countries of origin]: thesis. Moscow. 23 p. [in Russian].
17. Gida YE.O. (red.) (2011). Teoriya derzhavy ta prava [Theory of state and law]. Kyiv. 576 p. [in Ukrainian].
18. Goloborodko D. (2015). Mihnratysne pravo: problemy stanovlennyya yak samostynoyi pravovoyi haluzi [Migration law: problems of formation as an independent legal branch]. *Public law*. No. 1(17). pp. 219–224. [in Ukrainian].
19. Dudnyk R.M. (2016). Haluzeva dyferentsiatsiya ukrayins'koho prava: ponyattya, rivni i tendentsiyi rozvytku [Sectoral differentiation of Ukrainian law: concepts, levels and trends of development]: thesis. Odessa. 20 p. [in Ukrainian].
20. Zynchenko N.N. (2003). Myhratsyya naselenyya: teoryya y praktyka mezhdunarodno-pravovoho rehulyrovanyya [Population migration: theory and practice of international legal regulation]. Moscow. 264 p. [in Russian].
21. Zynchenko N.N. (2011). Mezhdunarodnoe myhratsyonnoe pravo: osnovy teoryy y praktyky [International migration law: basics of theory and practice]. Moscow. 344 p. [in Russian].
22. Zynchenko N.N. (2012). Myhratsyonnoe pravo v mezhdunarodno-pravovoy doktryne y praktyke: stanovlenye y perspektyvy razvytyya [Migration law in international legal doctrine and practice: formation and prospects of development]: thesis. Moscow. 48 p. [in Russian].
23. Instruktsia pro porядok realizatsii kompetentnyh ta upovnovazhenykh orhanamy Ukrainy mizhnarodnykh ugod pro readmysiyu osib: nakaz MVS vid 16.02.2015 № 158 [Instruction on the procedure for implementation by the competent and authorized bodies of Ukraine of international agreements on readmission of persons: order of the Ministry of Internal Affairs of 16.02.2015 No 158]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-15> [in Ukrainian].
24. Yoffe O.S. (1968). Strukturnye podrazdelenyya systemy prava (na materyalakh hrazhdanskoho prava) [Structural subdivisions of the legal system (based on civil law materials)]. *Scientific notes of VNIYSZ*. Vol. 14. pp. 45–60. [in Russian].
25. Kazhaeva O.S. (2014). Ynstytut readmyssyy v mezhdunarodnom prave [Institute of Readmission in International Law]: dissertation. Moscow. 236 p. [in Russian].
26. Kyseleva E.V. (2012). Mezhdunarodno-pravovoe rehulyrovanye myhratsyy [International legal regulation of migration]. Moscow. 398 p. [in Russian].
27. Kovalev A.A., Chernychenko S.V. (2006). Mezhdunarodnoe pravo [International law]. Moscow. 831 p. [in Russian].
28. Kozyubra M.I. (red.). (2015). Zahalna teoriya prava [General theory of law]. Kyiv. 392 p. [in Ukrainian].

29. Koptyeva O.O. (2013). Zoboviazannia ergo omnes u systemi mizhnarodno-pravovykh zoboviazan [Ergo omnes obligations in the system of international legal obligations]: dysertation. Kyiv. 200 p. [in Ukrainian].
30. Kuzmenko L. (2014). «Mizhnarodne pravo katastrof» yak navchal'na dystsyplina. ["International Disaster Law" as a discipline]. *Ukrainian Journal of International Law*. No 1-2. pp. 169–173 [in Ukrainian].
31. Lavruk T.P. (2009). Politychni aspekty pravovoho rehulyuvannya mizhnarodnykh vidnosyn [Political aspects of legal regulation of international relations]: thesis. Chernivci. 20 p. [in Ukrainian].
32. Mamedov I.A. (2013). Mizhnarodno-pravove spivrobitnytstvo derzhav u sferi mihratsiyyi (na prykladi Ukrayiny ta Azerbaydzhanu) [International legal cooperation of states in the field of migration (on the example of Ukraine and Azerbaijan)]: thesis. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].
33. Mashkov A.D. (2014). Teoriya derzhavy i prava [Theory of State and Law]. Kyiv. 492 p. [in Ukrainian].
34. Menshenyna N.N. (2016). Mezhdunarodnoe pravo [International law]. Ekaterynburh. 100 p. [in Russian].
35. Nimko O.B., Mamchur S.M. (2016). Administratyvno-pravove rehulyuvannya readmisiyyi v Ukraini [Administrative and legal regulation of readmission in Ukraine]. *Law Forum*. No 4. pp. 229–235. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_38.pdf [in Ukrainian].
36. Nesynova S.V. (2014). Staryi ta novyy instytutsionalizm u doslidzhenni pravovykh instytutiv [Old and new institutionalism in the study of legal institutions]. *Current issues of state and law*. Vol. 74. pp. 35–41. [in Russian].
37. Olefir V.I., Sirenko B.M. (2012). Mihratsiya yak pravovyy chynnyk mizhderzhavnoho fenomenu [Migration as a legal factor of the interstate phenomenon]. *Administrative law and process*. No 1(1). pp. 70–77. [in Ukrainian].
38. Oryu M. (1929). Osnovy publychnoho prava [Fundamentals of public law]. Moscow. 114 p. [in Russian].
39. Pazyuk A.V. (2015). Mizhnarodne informatsiynе pravo: teoriya i praktyka [International information law: theory and practice]. Dnipropetrovsk. 446 p. [in Ukrainian].
40. Parkhomova Yu. (2008). Ystochnyky mezhdunarodnoho myhratsyonnoho prava [Sources of International Migration Law]. *Journal of International Law and International Relations*. No 3. pp. 30–33. [in Ukrainian].
41. Paukova Yu.V. (2011). Udalenyе ynostrannykh hrazhdan y lyts bez hrazhdanstva yz Rossyiskoi Federatsyi v sluchae narusheniya myhratsyonnoho zakonodatelstva: admynystratyvno-pravovoi aspekt [Removal of foreign citizens and stateless persons from the Russian Federation in case of violation of migration legislation: administrative and legal aspect]: thesis. Moscow. 18 p. [in Russian].
42. Petryshyn O.V., Tsvik M.V (red.). (2011). Zahalna teoriia derzhavy i prava [The general theory of power and law]. Kharkiv. 584 p. [in Ukrainian].
43. Peshkova T.V. (2014). Admynystratyvnoe sudoproyzvodstvo v sudakh obshchei yuryisdiktsyyi v Rossyiskoi Federatsii [Administrative proceedings in courts of general jurisdiction in the Russian Federation]: dysertation. Voronezh. 249 p. [in Russian].
44. Polenyna S.V. (1975). Kompleksnyie pravovyye ynstytuty i stanovleniye novykh otraslei prava [Complex legal institutions and the formation of new branches of law]. *Jurisprudence*. No 3. pp. 71–79 [in Russian].
45. Rymarenko Yu., Kondratiuk Ya., Shemshuchenko Yu. (red.). (2003). Mizhnarodno-pravovi problemy nelegalnoi mihratsii ta torhivli zhinkamy (teoretyko-metodolohichniy analiz) [International legal problems of illegal migration and trade in women (theoretical and methodological analysis)]. Kyiv. 532 p. [in Ukrainian].

46. Rymarenko Yu.I. (2007). Mizhnarodne mihratsiine pravo. Universytetskyi kurs [International migration law. Universities course]. Kyiv. 640 p. [in Ukrainian].
47. Savenko V.V. (2015). Zakon u strukturi pravovoi realnosti [Law in the structure of legal reality]. Ternopil. 460 p. [in Ukrainian].
48. Skakun O.F. (2014). Teoriia prava i derzhavy [Theory of law and power]. Kyiv. 524 p. [in Ukrainian].
49. Suprunovskyi A.I. (2011). Mihratsiine pravo u systemi prava Ukrainy [Migratsiynе law in the system of law of Ukraine]: thesis. Odessa. 18 p. [in Ukrainian].
50. Suprunovskyi A.I. (2014). Instytutsiina i funktsionalna kharakterystyka systemy prava Ukrainy v konteksti stanovlennia mihratsiinoho prava yak haluzi prava Ukrainy [Institutional and functional characteristics of the legal system of Ukraine in the context of the formation of migration law as a branch of Ukrainian law]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal Sciences*. Vol. 6-2. T. 1. pp. 51–54 [in Ukrainian].
51. Hvostov V.M. (1908). Obschaya teoriya prava. Elementarnyy ocherk [General theory of law. Elementary sketch]. St. Petersburg. 144 p. [in Russian].
52. Chehovich S.B. (2004). Elementarnyi kurs migratsiynogo prava Ukrainy [Elementary course of Ukrainian migration law]. Kyiv. 216 p. [in Ukrainian].
53. Yudina T.N. (2007). Migratsiya: slovar osnovnyih terminov [Migration: a dictionary of basic terms]. Moscow. 472 p. [in Russian].
54. Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2007_332_R_0046_01